

РОЛЬ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ВИЗНАЧЕННЯ НАПРЯМІВ ФОРМУВАННЯ Й РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ

Анотація. У статті розглядаються загальні проблеми сучасної системи освіти, а також роль філософії освіти в процесі конструктивного й продуктивного розуміння напрямів і контенту розвитку освітньої системи. Автор акцентує увагу на розгляді сучасного суспільства освіти як такого соціального інституту, у якому реалізується право кожної людини, як унікальної біосоціальної одиниці. Підкреслено, що необхідність ґрунтовного, комплексного філософського розгляду стану сучасної системи освіти зумовлена не тільки чинниками політичного, економічного, культурного або соціального змісту, але й потребами самої філософії. Автор зауважує, що базовою характеристикою сучасної вітчизняної філософії освіти в її практичному форматі є послідовне, комплексне й системне з'ясування і дослідження передумов, закономірностей і особливостей розвитку та ймовірних наслідків кризових явищ в освітній системі. Проаналізовано підходи до визначення статусу філософії освіти. Наголошується на тому, що сучасний етап розвитку суспільства актуалізує необхідність філософського підходу до освіти, як до базового механізму репродукції суспільного інтелекту. Автор робить висновок, згідно із яким третє тисячоліття висуває людству нові, актуальні в умовах сьогодення завдання, вирішення яких вимагає розробки принципово нових концепцій, підходів і стратегій в галузі системи освіти.

Ключові слова: система освіти, філософія освіти, суспільство, цивілізація, глобалізація, освітня парадигма, соціалізація, постмодерн, громадянське суспільство, плюралізм.

Костючков С.К. Роль философии образования в процессе определения направлений формирования и развития современной образовательной системы

Аннотация. В статье рассматриваются общие проблемы современной системы образования, а также роль философии образования в процессе конструктивного и продуктивного понимания направлений и контента развития образовательной системы. Автор акцентирует внимание на рассмотрении современного общества образования как такого социального института, в котором реализуется право каждого человека, как уникальной биосоциальной единицы. Подчеркнуто, что необходимость основательного, комплексного философского рассмотрения состояния современной системы образования обусловлена не только факторами политического, экономического, культурного или социального содержания, но и потребностями самой философии. Автор отмечает, что базовой характеристикой современной отечественной философии образования в ее практическом формате является последовательное, комплексное и системное выяснение и исследование предпосылок, закономерностей и особенностей развития и возможных последствий кризисных явлений в образовательной системе. Проанализированы подходы к определению статуса философии образования. Подчеркивается, что современный этап развития общества актуализирует необходимость философского подхода к образованию, как к базовому механизму репродукции общественного интеллекта. Автор делает вывод, согласно которому третье тысячелетие предъявляет человечеству новые, актуальные в сегодняшних условиях задачи, решение которых требует разработки принципиально новых концепций, подходов и стратегий в области системы образования.

Ключевые слова: система образования, философия образования, общество, цивилизация, глобализация, образовательная парадигма, социализация, постмодерн, гражданское общество, плюрализм.

Kostyuchkov S. K. Role of philosophy of education in the process of determination of ways and formation of modern educational system

Abstract. The article discusses the general problems of modern education system, and the role of education in the philosophy of constructive and productive understanding directions and content of the educational system. The author focuses on contemporary society considering education as a social institution in which the right of everyone realized how unique biosocial unit. It is emphasized that the need for a thorough, comprehensive philosophical consideration of the state of modern education system caused by factors not only political, economic, cultural or social content, but also the needs of philosophy itself. The author notes that the basic characteristic of modern domestic philosophy of education in its practical format is consistent, comprehensive and systematic study and clarify assumptions and patterns of features and possible consequences of the crisis in the educational system. The approaches to the determination of the status of philosophy of education. It is stressed that modern society on the necessity for a philosophical approach to education as a basic mechanism of reproduction of social intelligence. The author concludes that under the third millennium brings new humanity, in terms of actual present problems whose solution requires the development of innovative concepts, approaches and strategies for the education system.

Key words: education, philosophy of education, society, civilization, globalization, educational paradigm, socialization, postmodern, civil society, pluralism.

Постановка проблеми. В умовах третього тисячоліття дослідження у галузі філософії освіти, а також педагогіки, соціології, етики, культурології мають бути спрямованими на розробку теоретичних засад формування і напрямів практичної реалізації сучасної освітньої парадигми, зважаючи на певні чинники, які суттєво впливають на трансформаційні процеси у системі освіти. Вказані дослідження набувають особливої актуальності в умовах розробки та реалізації в Україні концепції «освіти впродовж життя» як

обов'язкової умови гармонійного розвитку людини, вдосконалення її адаптаційного механізму до світу, який стрімко і постійно змінюється.

Аналіз досліджень і публікацій. Концептуальне підґрунтя філософії освіти закладено у творчому спадку Аристотеля, Р. Декарта, О. Лосєва, К. Поппера, Т. Роззака, М. Хайдеггера, К. Ясперса та інших. На сьогоднішній день вагому теоретичну базу для філософського дослідження різноманітних аспектів філософії освіти представляють роботи зарубіжних філософів, соціологів, політологів, у яких розроблені та узагальнені способи і методи цього вивчення, висловлені прогнози про характер функціонування освітньої системи в різних політичних, соціальних та економічних умовах. Заслужують на увагу роботи Д. Белла, К. Вельверде, Л. Грехема, Д. Гусман, Е. Пауера, Е. Тоффлера, П. Фрейре, Дж. Чамблісса та інших. Даний аспект отримав творчий розвиток в доробку вітчизняних – В. Андрущенко, Р. Арцишевського, О. Базалука, Г. Берегової, В. Бикова, А. Бичка, К. Корсака, В. Кременя, В. Лугай, І. Предборської, О. Савченко, О. Чумака і російських – Б. Вульфсона, Б. Гершунського, С. Гессена, А. Запесоцького, Ю. Огороднікова, М. Піщуліна, В. Розіна, М. Сидорова, Г. Цой, В. Шадрікова, П. Щедровицького – вчених.

Мета дослідження полягає в аналізі загальних проблем сучасної системи освіти, а також ролі філософії освіти в процесі конструктивного й продуктивного розуміння напрямів і контенту розвитку освітньої системи; у визначенні філософії освіти, враховуючи те, що вона здійснює пошуки нових освітніх парадигм у контексті уявлень про системність та єдність світу.

Виклад основного матеріалу. Нове тисячоліття висуває людству нові, актуальні в умовах сьогодення завдання, вирішення яких актуалізує продукування принципово нових концепцій, підходів і стратегій в усіх сферах суспільного життя, зокрема – в системі освіти. Але разом із тим сучасність пропонує і нові можливості, поява яких пов'язується із вступом людства в новий тип цивілізації, в епоху дедалі прогресуючої глобалізації, як закономірного результату природно-історичного процесу, далеко не

безпроблемного, ускладненого різного роду непрогнозованими подіями, флуктуаціями, протиріччями та контрадикціями.

Не можна не погодитись з американським соціологом Д. Беллом, який називає знання «віссю» постіндустріального суспільства. На його думку, «знання необхідне для функціонування будь-якого суспільства. ...Подібно до того, як фірма (підприємство) була ключовим інструментом в останні сотні років завдяки її ролі в організації масового виробництва товарів – речей, університет або будь-яка інша форма інституціоналізації знання буде центральним інститутом у наступні сотні років завдяки своїй ролі джерела інновацій та знання» [1].

Відповідно до цього зазначимо, що сучасне суспільство освіти є таким соціальним інститутом, у якому реалізується право кожної людини, як унікальної біосоціальної одиниці, на безперервну освіту як обов'язкову умову її гармонійного розвитку, вдосконалення адаптаційного механізму до світу, який постійно змінюється. Конкурентоспроможність особистості на ринку праці в значній мірі залежить від такої її характеристики, як здатність швидко адаптуватися до нових умов виробництва, яка обумовлена наявністю у працівника професійно-кваліфікаційного потенціалу і знань, що за певних умов надасть можливість інвестувати його в розвиток інтелектуального капіталу суспільства. Слідуючи визначеному підходу, логічно припустити, що філософія освіти в умовах нового тисячоліття покликана вирішувати, у самому загальному розумінні, проблему формування людини не тільки із новим світобаченням, оптимізованим адаптаційним механізмом, але й з установкою на створення нового образу світу.

У якості предмета філософії освіти сучасні дослідники [4] пропонують розглядати найбільш загальні, фундаментальні основи функціонування й розвитку освіти, які, у свою чергу, визначають критеріальні засади оцінки теж достатньо загальних, міждисциплінарних теорій, законів, закономірностей, категорій, понять, термінів, принципів, постулатів, правил, методів, гіпотез, ідей та фактів, які стосуються освіти та унаслідок

інтегративної сутності засад, також є такими, що мають інтегративну природу.

А. Запесоцький, розробляючи концепцію експлікації дефініцій філософії освіти, об'єднує різноманітні освітні парадигми на ґрунті сучасних філософських традицій, в результаті він виокремлює конкретні типи філософії освіти, які мають місце у сучасному дослідницькому просторі філософії: аналітико-раціоналістичну, біхевіористичну, діалектичну, критико-емансиповану, ірраціонально-езотеричну, культурно-гуманітарну, особистісно-орієнтовану, посмодерністську, прагматичну [7].

Специфічною функціональною характеристикою сучасної вітчизняної філософії освіти в її практичному форматі є комплексне, системне з'ясування і дослідження передумов, закономірностей і особливостей розвитку та ймовірних наслідків кризових явищ в освітній системі. Якщо філософія освіти визначає сутність освіти як системи, імплікованої із суспільним організмом, її зміст і характер взаємовідносин з іншими соціальними інститутами, а також місце і роль в процесі виховання, то педагогіка узагальнює та конкретизує форми того, чому саме і як треба вчити, у контексті реалізації мети й завдань освіти.

Актуальність докорінної трансформації, реформування, координування системи освіти із вимогами сучасного світу є невідворотною даниною глобалізованому світовому простору. Перед українською освітою XXI століття стоїть подвійне завдання: зберегти всі прогресивні тенденції і позитивні здобутки вітчизняного освітнього досвіду, а також збагатити його досягненнями та новаціями закордонних освітніх систем, які організаційно, змістовно й сутнісно є конгеніальними українським. Адже чим складніше, комплексніше та змістовніше суспільні завдання, тим більш гармонійними і прозорими мають бути процеси інтеракцій у консолідованій триаді освіта (наука) – людина – суспільство [6].

Відповідно до цього слід додати, що філософія освіти розглядається як відрефлексоване сприйняття світу, пізнання й розуміння якого людиною

відбувається шляхом засвоєння продукованого суспільством узагальненого світового досвіду. Філософія освіти здійснює пошуки нових освітніх парадигм у контексті уявлень про системність та єдність світу, сприяє науковому обґрунтуванню проєктів освіти майбутнього, допомагає формуванню індивідуального образу цілісного світу кожного суб'єкта педагогічного процесу, виробляє концептуальні пропозиції щодо модернізації сфери освіти й виховання. Слід зазначити, що подібні проєкти не обов'язково мають бути безумовно релевантними наявним політичним, економічним та соціокультурним ресурсам конкретної держави – вони повинні мати випереджальний характер, визначати як перспективні напрями розвитку освітньої системи, так і статус філософії освіти.

Намічаючи підходи до визначення статусу філософії освіти у межах її аналізу, як форми наукової діяльності, Б. Вульфсон зауважує, що необхідно протистояти тенденціям неправомірного розширення меж філософії освіти та її проникнення на «чужу територію» [2], він же пропонує чотири визначення філософії освіти, які, інтерпретуючи та доповнюючи думками інших дослідників і власними міркуваннями, вважаємо за доцільне розглянути. Перше визначення пов'язане із розумінням філософії освіти нарівні з іншими галузями філософського знання, як специфічної прикладної філософії, предметом якої є загальні питання освіти, що розглядаються у філософській площині. Подібний підхід актуалізує ставлення до загальних філософських положень як до засобів обґрунтування статусу освіти, напрямів, особливостей і закономірностей її розвитку.

За твердженням М.Хайдеггера, «Філософська психологія, антропологія, етика, «політика», поезія, біографія та історіографія на своїх різних шляхах і в світі, що змінюється, розслідують поведінку, здібності, сили, можливості й долі присутності» [16, с.10]. Сенсом буття сущого, за Хайдеггером, є буття у часі, характерне для процесів природи і подій історії, на відміну від просторових й числових співвідношень, які знаходяться поза часом. Хайдеггер зауважує, що науково-теоретичні та інші дослідження постійно

перехрещуються та взаємопроникають одне в інше, виникаючи при цьому «...невпевнені, випадкові «проби» є стихійною занепокоєністю єдиною ціллю: довести «життя» до філософської зрозумілості» [16, с.213].

На прикладному характері філософії освіти зосереджує увагу А. Огурцов, котрий вважає, що завданнями філософії освіти виступають загальні проблеми освіти, а її предметом – співставлення різноманітних концепцій освіти. Рефлексуючи над їхніми засадами, виявляючи підґрунтя кожної із концепцій, піддаючи їх критичному аналізу, необхідно знаходити такі граничні засади освітньої системи й педагогічної думки, які б могли створювати компромісний простір для контактів представників різних позицій [11].

Другий підхід до визначення статусу філософії освіти визначає її як синонім загальної педагогіки, проблеми якої знайшли відображення у творах Г. Гегеля, С. Гессена, В. Зеньковського, І. Канта, К. Ушинського, І. Фихте, Ф. Шеллінга, Ф. Шлейєрмахера. Процес освіти найтіснішим образом пов'язується із вихованням й навчанням, в результаті чого відбувається формування особистості із певним набором інтелектуальних, етичних і духовних якостей. Наукові праці, присвячені питанням формування структури освітнього процесу почали з'являтися у ХІХ столітті, у даному контексті необхідно зазначити твір Дж. Розенкранца «Педагогіка як система», який вийшов у 1848 році у Німеччині. Змістовно та ідейно даний твір цілком відповідав позиціям авторитетних на той час науковців, наприклад, прибічника раціонального напрямку філософії освіти У. Харріса, котрий у подальшому (1886 р.) редагував твір Дж. Розенкранца, який вийшов уже під назвою «Філософія освіти» з чисельними авторськими коментаріями.

Дж. Розенкранц використав у своїх розвідках гегелівську ідею «самовідчуження», віддаючи їй авангардну роль у філософії освіти. У. Харріс вважав, що дана ідея закладена у підґрунтя усього педагогічного процесу – учень під керівництвом вчителя переходить від стадії до стадії власного інтелектуального розвитку. Самовідчуження людського розуму виникає на

тій стадії розвитку, коли людський розум стає об'єктом власного інтересу і уваги. У процесі навчання встановлюється певна ціль – емансипація інтелекту від безпосереднього сприйняття навколишнього світу, інтегрувати його у світ іншого, у світ «не-Я», готуючи, таким чином, засади для переходу на третю стадію інтелектуального розвитку учня. На третій стадії реалізується відкриття учнями універсалій, принципів, законів, прийняття «Розуму, що розвивається, як творця і передумови феноменів предметного світу» [14, с.139].

Серед сучасних дослідників [12] розповсюдженим є переконання, що відмова освітньої системи від виховання несе із собою виключно негативні тенденції – соціальну індиферентність, суспільний ескейпізм, звуження як індивідуального так і групового ціннісного поля, конверсію, корекцію або заперечення традиційних цінностей, обмеженість духовних та ампліфікація матеріальних запитів.

Відсутність чітко визначеної суспільної ідеології, профанація виховання, як важливої складової освітнього процесу, негативно впливає, на нашу думку, і на процес соціалізації, зокрема, політичної, дітей та молоді. Політична нестабільність, розвал економіки, суперечливість суспільних процесів, і як результат – тяжке матеріальне становище, низький соціальний статус, невизначеність життєвих перспектив української молоді – суттєво підірвали авторитет державних органів влади, конкретних політиків та довіру до них у молодіжному середовищі. Наслідками цих явищ стали песимістичні погляди на життя значної частини молодих українців, руйнація і до того слабкої єдності індивідуальної добродетності й суспільної справедливості. Екстремальні умови соціалізації української молоді в сукупності з їх невір'ям у можливість відстоювати свої інтереси у сфері державної політики призвели до актуалізації явища, яке ми називаємо політичним ресентментом (англ. resentment – відчуття образи, невдоволення).

Третє визначення філософії освіти позиціонує її як самостійну галузь наукових знань, предметом яких вважаються найбільш загальнозначущі, фундаментальні засади функціонування й розвитку системи освіти. [4].

На думку М. Сидорова кожна класична філософська система формує власний погляд на проблеми освіти, розуміння цілей, завдань і напрямів якої безпосередньо ґрунтується на загальному розумінні людської природи, сутності суспільної історії та культури таким чином, як вони відображені в конкретній системі філософських поглядів. «Філософія освіти виступає як розділ філософії, подібний філософії історії або філософії права, як компонент системного мислення великих філософів і прикладання їхніх ідей до однієї із галузей соціокультурної дійсності» [14, с.128].

Четвертий підхід трактує філософію освіти як загальну теорію світу і людини. На думку І. Савицького філософія освіти – певна система уявлень про світ і місце людини в цьому світі, причому сама система визначає змістову структуру, загальні організаційні принципи та цілі освіти [13]. Даний підхід актуалізує проблему, детерміновану багатомірною властивістю якості, відтак освітня система призвана задовольняти індивідуальні вимоги, запити і очікування споживачів освітніх послуг.

За такого підходу комплекс знань, інтегрованих у філософію освіти, набуває наукового характеру, освітня система розглядається як сукупність аксіологічних структурних елементів, які утворюють дизайн даної системи.

Інше розуміння пропонує В. Марача, котрий стверджує, що філософія не сприймається як джерело картини світооблаштування, у межах якої реалізуються практики, це додатково підсилюється некласичною ситуацією у самій філософії. Загалом кажучи, функція трансляції граничної для людини картини світу, яку філософія імплантувала в освіту, функція, яка робила освіту засобом підйому людини до всезагального, втратила той загальнокультурний сенс, яким вона була атрибутована до середини ХХ століття. Навіть якщо сучасна система освіти і утворює будь-яку картину

світу, наголошує Марача, її вже не можна вважати ані філософськи обґрунтованою, ані практиковідповідною [9].

Остання чверть ХХ століття була ознаменована оформленням нової ідеї у сфері філософії освіти, авторами якої – П. Бурдьє та Д. Колеманом, систему освіти і саме знання, як духовний досвід людства, запропоновано розглядати як суспільний капітал, стан і розвиток якого детермінують рівень розвитку соціуму.

Розвиваючи дану ідею, А. Субетто наголошує на тому, що сучасний етап розвитку суспільства актуалізує необхідність підходу до освіти, як до базового механізму репродукції суспільного інтелекту, підвищення якості національного інтелектуального ресурсу, потужність якого зумовлює відповідність процесу і умов освіти динамічним, таким, що постійно диверсифікуються, вимогам, інтенціям та запитам суб'єктів, задіяних у освітньому процесі. Подібні положення, із несуттєвими варіаціями та модифікаціями, закладені в освітні концепції практично усіх розвинених країн, зокрема, у вітчизняну Національну стратегію розвитку освіти, яка «визначає основні напрями, пріоритети, завдання і механізми реалізації державної політики в галузі освіти, кадрову і соціальну політику і складає основу для внесення змін і доповнень до чинного законодавства України, управління і фінансування, структури та змісту системи освіти» [10].

Зазначені принципи покладено в основу базових критеріїв, що визначають характеристику параметрів освітньої моделі, сформованої у рамках Болонського процесу, як закономірний результат формування даної освітньої концепції – існування в сучасному світі мережевої освітньої системи. Людина в такій системі, що має характер інформаційно-комунікативної, суттєво збільшує власні можливості, напрями й обсяги діяльності, корегуючи і модифікуючи власну освітню траєкторію, когеруючу із напрямом та змістом розвитку сучасного інформаційного суспільства, яке імпліцитно базується на знанні.

За аналогією із «трьома хвилями» розвитку цивілізації Е. Тоффлера [15], Д. Белл [1] виокремлює три технологічні революції, які потенціювали масштабні зміни в суспільстві. Промислова революція стала причиною широкого застосування конвеєрного виробництва товарів, що спричинило стрімке зростання продуктивності праці та стимулювало розвиток суспільства масового споживання; це, в свою чергу, забезпечило прогрес поточного продукування інформації як мережевої системи.

Із появою мережі Internet така система набула властивостей універсального засобу масової інформації та комунікації, постмодерного феномену, завдяки якому прогресивно змінюється контент наукових досліджень, технічних розробок й, крім цього, продукуються і трансформуються адекватні викликам часу нові освітні парадигми як моделі, конгеніальні тенденціям розвитку інформаційного суспільства.

Подібне положення стверджує необхідність проаналізувати постмодерний політичний дискурс, що знайшов своє відображення в працях Х.Гадамера, Ж.Дельоза, Ж.Дерріда, М.Фуко і продовжений в сучасній вітчизняній науці [3]. Для постмодерну характерною є тотальна критика розуму, як «інстанції єдності»[5, с. 88], що виправдовує пригноблення різноманіття і забезпечує панування конкретних моделей життя, а також суспільних, політичних, правових і економічних практик.

Європейська традиція постмодерну заперечує класичну презумпцію держави як втіленої форми «вищої необхідності», яка примушує одних самозабутньо керувати, а інших – сліпо підкорятися. Кращим способом боротьби проти самовпевненої влади постмодерн пропонує тотальний скепсис громадянського суспільства, який заперечує будь-які замаху на особисті свободи, мінімізуючи водночас деструктивний вплив на усі сфери суспільного життя, у тому числі й на систему освіти, чергових політичних програм керівників держави. Політичний проект постмодерну прогнозує політичній владі певний автономний статус, в результаті чого події суспільного життя представляються результатом чистого і самоцінного

виробництва влади, з урахуванням ролі історичного прогресу і його рушійної сили – громадянського суспільства.

Визначальною відмінною рисою постмодернізму є плюралізм, тобто безумовне прийняття одночасного співіснування різноманітних, почасти контрадикторних точок зору. У контексті освітньої системи цей аспект може визначатися як відсутність авторитаризму і диктату в навчанні, орієнтація в реалізації цілей і змісту освіти на конкретні, актуальні та продуктивні умови навчального процесу, формування індивідуальних траєкторій навчання, з акцентом на потреби, інтереси і запити суб'єктів освіти.

Постмодернізм також відкидає і класичні концепції освіти, відмовляючись від пошуків універсальної концепції змісту освіти, наполягає на превалюванні плюралістичного дискурсу, відмови від загальних і конкретних довгострокових непорушних цілей, стандартів, нормативів.

Прибічники постмодернізму бачать основне призначення освіти не в передачі готових знань, а у визначенні напрямку, яким учень повинен рухатися в процесі навчання впродовж усього життя. Освіта в епоху постмодернізму характеризується не відтворенням знань, а відкриттям в людині нових можливостей, створенням умов для самореалізації власного творчого потенціалу; формуванням метаморфічного пізнання – можливістю бачити зв'язок між протилежними речами; ноосферним баченням напрямів і глибини імплікації між розумом і біосферою [17].

В. Кремень визначає, у найбільш загальному вигляді, основні загально цивілізаційні тенденції, які будуть визначальними в нинішньому столітті, визначати й зумовлювати розвиток практично усіх сфер суспільного життя. Суспільство стає дедалі більше людиноцентристським: індивідуальний розвиток особистості в сучасних умовах стає, з одного боку, визначальним індикатором прогресу, а з іншого – головною передумовою подальшого розвитку суспільства. Саме тому, вважає дослідник, пріоритетними сферами суспільного життя у нинішньому столітті стають наука, як продуцент нових

знань та освіта – як система, що «олюднює» знання та забезпечує індивідуальний розвиток людини.

Але проблема, на думку Кременя, постає не тільки в забезпеченні реальної, а не декларованої державою пріоритетності освіти, не менш важливим є завдання її модернізації відповідно до вимог сьогодення й найближчого, принаймні, майбутнього. В даному контексті В. Кремень вважає необхідним:

1. Забезпечити високу функціональність людини в умовах, коли модернізація і трансформація ідей, знань і технологій відбуваються набагато швидше, ніж зміна людських поколінь; також необхідно виробляти раціональні й конструктивні схеми співвідношення між «лавиноподібним» розвитком знань, сучасних технологій та можливостями людини їх засвоїти.

2. Встановити оптимальний баланс між локальним й и глобальним для того, щоб індивід, соціалізуючись в суспільстві, формуючись як патріот своєї країни, усвідомлював складні реалії глобалізованого світу, був адаптованим до цього світу, нести власну частину відповідальності за нього; бути, загалом кажучи, не тільки громадянином держави, але й громадянином світу.

3. Сформувати на індивідуальному й суспільному рівнях розуміння людини як найвищої абсолютної цінності, усвідомлення права кожного розвиватись на власний розсуд, відповідно індивідуальним фізичним, інтелектуальним і психічним параметрам.

4. Забезпечити формування у людини здатності до свідомого, цілеспрямованого і ефективного функціонування в умовах прогресуючого ускладнення взаємовідносин у глобалізованому, постмодерному, інформаційному суспільстві.

5. Мінімізувати асиметрію між матеріальним і духовним, сакральним і профанним, піднесеним й низьким; культивувати у кожної особистості особливий ментальний і духовний стан, конгеніальний національним культурним традиціям; формувати конструктивізм, як підґрунтя життєвої позиції, солідаризувати культуру толерантності, плюралізму, консенсусу [8].

Висновки. Означені у даній статті проблеми і тенденції дають підстави зробити наступні висновки.

У першій чверті ХХІ століття поглиблення специфіки філософії освіти в світовому науковому просторі продовжується, оскільки не втрачають актуальності проблеми співвідношення освіти, знання та інформації, транскордонність та інтернаціоналізація освіти, формування в соціумі громадянського суспільства, гуманізації та гуманітаризації освіти тощо.

В умовах реального народовладдя або демократичного транзиту в різних країнах культура й освіта мають набути нового статусу – культура повинна слугувати підґрунтям освіти, у той час як освіта набуває ознак одного із пріоритетних факторів процесу модернізації світового суспільства.

Зокрема, вища освіта повинна стояти на позиціях цілісного філософського світогляду, з яких людина розглядається в контексті гармонії фізичного і духовного, загального та партикулярного, чуттєвого й раціонального, в органічній єдності її з оточуючим світом, Космосом, Богом.

Література:

1. Белл Д. Социальные рамки информационного общества. Сокращ. перев. Ю.В.Никуличева // Новая технократическая волна на Западе. Под ред. П.С. Гуревича. – М.: Прогресс, 1986. – [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.alt-future.narod.ru/Future/bell.htm>
2. Вульфсон Б.Л. Мировое образовательное пространство на рубеже ХХ и ХХІ вв. /Б.Л. Вульфсон // Педагогика. – 2002. – № 10. – С. 3–14.
3. Герасіна Л.М. Влада і політика у постмодерному дискурсі /Л. Герасіна// Научное пространство Европы. – 2007. – Т.6. Право. Политология. Философия. – С.65-68.
4. Гершунский Б.С. Философия образования для ХХІ века: (В поисках практико-ориентиров. образоват. концепций). – М.: ИнтерДиалект+, 1997. – 697с.
5. Гражданское общество в эпоху тотальной глобализации / Научн. ред. проф. И.И. Кальной, доц. А.В. Горбань. – Симферополь: ИТ «АРИАЛ», 2011. – 648с.
6. Жижко Т. А. Кризові явища в університетській освіті України / Т. А. Жижко// Нова парадигма. – 2014. – Вип.120. – С.26-36с.

7. Запесоцкий А. С. Образование: философия, культурология, политика / А.С. Запесоцкий. – М.: Наука, 2003. – 456с.
8. Кремень В. Философия образования XXI века / В. Кремень //Персонал. – 2003. - №1. – С.8-13.
9. Марача В. Г. Образование на рубеже веков: методологические соображения / В.Г. Марача // Образование 21 века: достижения и перспективы. Международный сборник теоретических, методических и практических работ по проблемам образования [Под ред. В.П.Зинченко]. – Рига: Международная ассоциация «Развивающее обучение», Педагогический центр «Эксперимент», 2002. – С. 38-53.
10. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf](http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf)
11. Огурцов А.П. Педагогическая антропология: поиски и перспективы / А. П. Огурцов// Вопросы философии. – 1995. – № 11. – С. 27-30.
12. Розов Н.С. Философия гуманитарного образования (ценностные основания и концепция базового гуманитарного образования в высшей школе): Труды. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 1993. – 194с.
13. Савицкий И.П. О философии глобального образования // Философия образования для XXI века / под ред. Н.Н. Пахомова, Ю.Б. Тупталова. – М.: Логос, 1992. – С. 9-18.
14. Сидоров Н.Р. Философия образования. Введение / Н.Р. Сидоров. – СПб: Питер, 2007. – 304с.
15. Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер [Пер с англ. П. С. Гуревич]. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2004. – 781с.
16. Хайдеггер М. Бытие и время / М. Хайдеггер [Пер. с нем. В.В. Библихина]. – Харьков: «Фолио», 2003. – 503 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://yanko.lib.ru/books/philosoph/haydegger-butie_i_vremya-81.pdf
17. Kincheloe J. Toward a critical politics of teacher thinking: Mapping the postmodern. – Westport, Connecticut: Bergin and Garvey, 1993. – 262 p.